

Udvalg af Niels Albeks kirkehistoriske Samlinger.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Navnet Niels Albek vil være fremmed for saa godt som alle. Og dog er det betydelige Samlinger til Danmarks Kirkehistorie, især i den anden Trediedel af det 18de Aarhundrede, som denne flittige Mand har tilvejebragt, ligesom han ogsaa med Flid har syslet med Danmarks Præstehistorie. Hans Samlinger synes erhvervede af Professor Abraham Kall; i alt Fald findes de nu især i den kallske Manuskript-samling i det kgl. Bibliothek. Albeks Navn er imidlertid ikke vedføjet i Katalogen, og i Reglen heller ikke i Manuskripterne; derved er det blevet skrevet i Glemmebogen. Jeg anser det imidlertid — propter communia studia — som en Pietetspligt at drage det frem, især da Niels Albek allerede har forsynet Kirkehistoriske Samlinger med adskilligt Stof, uden at jeg tidligere var bleven opmærksom paa, fra hvem det stammede. Jeg skal saaledes nævne alt hvad der i 3die Rækkes 6te Bind findes om Nicolai Brorson¹⁾. Det er nemlig kjendeligt, at Albek, der var gift med Brorsons Datter, har arvet en Del af dennes Papirer. Dermed ere mange interessante Bidrag fra Pietismens Tid bevarede.

¹⁾ De ovenfor S. 89 ff. og 373 ff. meddelte Præstebiografer ere ogsaa samlede af Albek.

For øvrigt kan om Niels Albek bemærkes¹⁾: han var født 11 Decbr. 1728 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Jens Albek, var Kjøbmand, Moderen hed Dorthe Lauritsdatter Mubroe. Rimeligvis have Forældrene været ret velstaaende Folk, siden de kunde lade Sønnen undervise i Hjemmet, indtil han 1745 blev Student. Aaret efter tog han Philosophicum med Laud. samt Baccalaurgraden. Den 17. Maj 1749 tog han theologisk Attestats med H. ill. I Oktober 1754 blev han uordineret Kateket ved Nicolai Menighed i Kjøbenhavn, hvor Hr. Nicolai Brorson da var Sognepræst; allerede tidligere har Albek staaet denne nær, da det vides, at han 1750 forfattede et Sørgedigt i Anledning af Brorsons Hustrues Død²⁾. Den 31 August 1757 blev han af Proprietær Høyelse til Skafteløvgaard kaldet til Sognepræst i Munkebjergby og Bromme (da skrevet Bromaa) i Alsted Herred ved Sorø. Den kgl. Konfirmation paafulgte 31. Oktober. hvorpaa han 9. Novbr. s. A. blev ordineret. Samtidig med ham blev Christian Gottlieb Brorson, der ogsaa havde været uordineret Kateket ved Nicolai Menighed, indviet til Præstembedet i Finderup, der ligger ikke langt fra Munkebjergby. Han var en Søn af den nævnte Hr. Nicolai Brorson. Albek ægtede (rimeligvis som Sognepræst) Søsteren Christiane Sofie Brorson. I Munkebjergby tilbragte han nu Resten af sit Liv. Saa flittig han syslede med Pennen, saa fik han dog intet udgivet af det meget, han havde samlet. Han døde 54 Aar gammel i Februar 1783³⁾. Hans Hustru overlevede ham med 3 Børn. Hun døde her i Kongens Lyngby i Novbr. (begr. 21.) 1796. Ved hendes Død angives hun som 65 Aar gammel. — Af Niels Albeks Samlinger meddeles denne Gang nogle mindre Stykker, alle fra Pietismens Tid, deriblandt et Par Stykker fra Slesvig.

¹⁾ Efter hans egenhændige Vita i Sjælands Bispearkiv.

²⁾ Se Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 697.

³⁾ Wiberg, Alm. dsk. Præstehist. I, 156.

1.

Langhorns Sendebrev til opvakte Venner i
Kjøbenhavn 1733.

Da en kgl. Kommission 1733 blev nedsat i Kjøbenhavn for at undersøge de Klager, som navnlig flere af Hovedstadens Præster førte over Pietisternes urolige og separatistiske Væsen og Lære, var der en af Præsterne, der fremførte en Række Anker mod Høkræmmersvend Christian Sandorph, der synes at have været en af de mest fremtrædende Pietister. Blandt disse Anker var følgende: »Han har forevist et originalt Brev, skrevet til ham fra en Person ved Navn Langhorn, hvorudi Mr. Langhorn refererede, med hvor stor Fremgang han lærte, idet han omvendte mange, ja han havde paa een Nat omvendt det hele vagthavende Mandskab i Corps-de-garden, bestaaende præter propter af 16 Mand, ligeledes Kommandantens Datter. Samme Brev handlede meget om Præsterne paa Bornholm og om andet mere¹⁾«. Dette Brev er vel ikke mere bevaret; derimod haves et andet Brev fra samme Langhorn til en af de opvakte Kvinder i Kjøbenhavn, hvoraf ses, at han opholdt sig paa Christiansø, og at det var her, den omtalte Opvækkelse var foregaaet. Dette Brev sætter os paa en meget levende Maade ind i den Kjærlighedsvarme og Omvendelsesiver, der herskede i de opvakte Kredse, og indeholder tillige Navne paa en god Del af de Personer af høj og af ringe Stand, der i Kjøbenhavn vare de mest fremtrædende i den pietistisk-herrnhutiske Kreds, der havde sit Foreningspunkt i Waisenhuset, hvor Enevold Ewald var Præst. De fleste af disse Personer ville gjenfindes blandt dem, der 1734 forsynede Jens Rennords Stambog med deres gode og fromme Ønsker, da kan forlod Kredsen for at gaa som Præst til Norge (se Kirkehist. Saml. 3. R. I, 370 ff.). — Nærværende Brev kan derfor vel fortjene at meddeles her som et meget karakteristisk

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 809.

Stykke fra den pietistiske Tid. Til Grund for Udgivelsen er lagt en god Afskrift i Kallske Saml. 103 Fol.

Af Brevet fremgaar ikke, hvilken borgerlig Stilling Langhorn har indtaget paa Christiansø; kun synes han at have været knyttet til den derværende Garnison. Af V. Ingerslevs Skrift »Danmarks Læger og Lægevæsen« II, 226, ses, at en Magnus Langhorn 1725 blev udnævnt til Feltskjær paa Christiansø. I Wibergs Præstehistorie (II, 557) nævnes Hr. Hans Ancher Langhorn, der var født 1742 og døde 1790 som Præst i Pedersker paa Bornholm¹⁾, som en Søn af Jakob Frederik Langhorn, Feltskjær paa Christiansø²⁾. Her har man altsaa to Mænd af Navnet Langhorn, der vare knyttede til Christiansø nær ved den Tid, da nærværende Sendebrev er forfattet. Men ingen af dem har Forbogstavet H. Om det mulig beror paa en Fejlskrift i den foreliggende Kopi, maa vi indtil videre lade staa hen.

Min i Jesu inderlig Kjærlighed hjertelig elskende kjære Mama!

Vores barmhjertige og naadige Gud, som ikke vil lade nogen Kjærligheds Gjerning og Arbejde blive forglemt eller ubelønnet, han være selv Eders Løn (idet han krafteligen vilde formedelst sin Hellig Aands Iboelse udruste Eder med allehaande Naadegaver til hans Navns Udbredelse her i Naadens Rige, indtil han fuldkommelig skal forklare sig udi Eders Legem og Sjæl i den uendelig Evighed) fordi I ikke glemmer mig eller os andre samtlige Søkende udi Herren, men saa kjærligen søger at opmuntre os med Eders Skrivelse. Gud lade Eder være indskreven i Livsens Bog, og Christi Aand besegle dette Vidnesbyrd udi Eders Hjerte med sit Amen!

¹⁾ Om denne Præst fortælles, at han var en usædvanlig lille Mand, men med en ualmindelig stærk, klangfuld og gennemtrængende Stemme; man kunde sidde i Præstegaarden, som ligger noget fra Kirken, og høre ham messe. Bønderne plejede derfor at sige: »Vor Præst er som Fjeldstavnen (Nattergalen); han er kun lille, men han synger smukt«.

²⁾ Jvfr. Personalhist. Tidskrift. 2. R. V, 171.

Jeg takker hjertelig for det tilsendte Brev med Søster Elsebeth tillige med den skrevne Piese om de 8te Saligheder, den var ogsaa meget herlig og er mange Gange afskrevet baade her og paa Bornholm og haver været os til stor Opvækkelse. Gud være evig lovet, som ogsaa i vore Tider lader saa kjendeligen se sin Miskundhed iblandt os, og opfylder de ringe, umyndige og uanseeligste Creaturer med saadan himmelsk Visdom, som de verdensvise og kloge slet intet veed af, ja holder det for Daarlighed. Jeg tilligemed samtlige vores andre Brødre og Søstre her glæder os ej lidet, idet vi fornemmer, hvorledes Herren med sin Naade og Kraft arbejder paa og iblant Eder. O, du vor kjære Frelser, som ser, at det er din Ære, som herved søges, bryd kraftelig igjennem alle de Forhindringer, som Satan, Verden og Kjødet vil lægge i Vejen, for at hindre din Naades Gjerning iblant os. Bevis ogsaa her udi, o! du vor trofaste Gud, at hvad du vil have frem, kan ingen, ingen forholde. O! vel os, om vi herved lader os gjøre bekvemme til at kunne frygte dig i Sandhed!

Hvad os her anbelanger, kan vi ikke noksom berømme vor barmhjertige Guds uendelige Naade og Miskundhed, som ogsaa kjendelig lader se sin Søns Regering udi adskillige Sjæle, og vi vil sukke, bede og haabe, at der med Tiden bliver flere, som begiver sig under vores kjærlige Frelseres Herredømme. Min inderlig elskede Mama og Medsøster i Herren tilligemed de andre samtlige Brødre og Søstre, som inderligen elske Jesum, beder hjertelig for os samtlige her, og at Gud vil gjøre os ret tro Husholdere over Guds overflødige Naadegaver og Velgjerninger, baade dem, som enhver erfarer udi sin egen Sjæl, saa og dem, som vi kjende paa andre, at dette altsammen maatte opvække os til en hjertelig Igjenkjærlighed og Taksigelses Offer baade i Ord og Gjerninger, hvorved ogsaa Gud skal opvække os til at bede hjerteligen for Eder samtlige, at Herrens Gjerning maa have Fremgang hos Eder, og I samtlige maatte saaledes vandre, at I kunde findes til Guds Lov og Pris i Christi

Aabenbarelse. — Baaden vil gaa bort, derfor maa jeg i Hast slutte denne Gang. I Broder Martinsens¹⁾ Brev er skrevet tydelig om Oberstens Datter og en Sergeant her ved Compagniet²⁾.

Eftersom Baaden er bortgaaen, og jeg ikke kunde faa dette Brev med, da vil jeg igjen begynde at skrive paany. Jeg haver ofte stor Opmuntring af min Sovekammerat, som er vores Capitains Søn, som er 7 Aar gl., han kommer undertiden frem med saadanne Ord, at jeg af Forundring maa tie, og kan neppe holde mig for Graad af Glæde, idet jeg ser, hvad Gud kan gjøre hos saadanne unge Sjæle, naar de kun bliver ført til ham. Da jeg engang taledede med ham om Syndens Vederstyggelighed, da sukkede han hjertelig og sagde med Vemodighed: Gud give jeg maatte ret føle en indvortes Smerte i min Sjæl over mine Synder, at jeg ogsaa kunde ret blive omvendt til Gud! Da han engang hørte, hans Farmoder taledede ilde om andre og beskyldte dem falskeligen, at de fordømte andre, svarede han: Nej, Farmoder, det gjør de ikke, men de siger: dersom nogen er ugudelig og vil ikke omvende sig, den bliver fordømt; og sagde videre: om der var nu en, som der frygtede Gud, og han saae, at Farmoder gjorde nogen Synd, og han sagde: dersom I ikke omvender Eder, da kan I ikke blive salig, saa fordømte han Eder jo ikke. Men hun skjældte ham ud, og han gik bort og græd. Da spurgte jeg ham: hvad tænkte du da? Han sagde: Jeg gik ud og bad, at Gud vilde forlade hende det. Jeg spurgte videre: om hun ikke havde klaget paa ham for hans Fader, da sagde han: Nej, det tør hun ikke, thi hun veed vel, at min Papa holder med mig i det, som er ret. Han haver ogsaa ofte paamindet hende, naar hun haver bandet, og sagt, at Gud fortørnes derover. Da jeg engang taledede med ham

¹⁾ Kaldes nedenfor Martin (ell. Martins) og er maaske den i Kirkehist. Saml. 3. R. I, 387 nævnte Fuldmægtig Conr. Fried. Martens.

²⁾ Sikkert om deres Opvækkelse.

om vor Daabes Pagt, hvorledes vi have holdet den, sagde han: Jeg tror nok, at Hr. Fændrik har ogsaa været en vidtløftig Monsieur i forrige Tider, og, som jeg fornemmer, min Papa ligeledes med andre flere, som han opregnede; men nu maa de ikke være længere saadanne, om de vil være Guds Børn, og I maa endnu alle blive frommere, end som I nu ere. For kort Tid siden var det her et stærkt Tordenvejr, da begyndte han af sig [selv] og talte til mig om Adams Fald, og hvor fordærvede vi alle derved vare blevne og saa fulde af Synd. Da jeg nu en Tid lang havde talt med ham derom, var han længe ganske stille og stod for Vinduet og grundede; siden brød han ud med disse Ord og taarefulde Øjne: O Gud give, at Dommedag ikke maatte komme i Nat! men at Gud vilde endnu give os Tid til ret Omvendelse. Hvorpaa jeg sagde: ja, lad os bede Gud derom. Og saa bad han ret hjertelig med Taarer efter mig. Noget derefter sagde han: Gud give, at mine Forældre og Søsken og alle Venner maatte blive ret omvendte til Gud, ja ogsaa alle andre Mennesker i den ganske Verden. Hvorpaa han atter brød ud i Graad og sagde: Men Gud bedre det, Djævelen holder de fleste Mennesker alt for fast i Synd og vil ikke slippe dem. Da vi samme Aften skulde gaa i Seng, sagde han: hvad har ikke de Forældre stor Samvittighed, som ikke holder deres Børn til Guds Frygt, og bryder deres onde Villie; jeg tænker paa Niels Hanssøn (det er en Corporal ved Compagniet), han var saa arrig og egensindig, og hans Fader kunde ikke tvinge ham, og jeg spurgte hans Søster, om han ikke fik Hug undertiden, men hun sagde: Nej, Fader slaar ham aldrig! Hvorledes kan han svare til hans Sjæl for Guds Dom! Hvorpaa han atter græd og sagde: Jeg synes det kan ret skjære mig i Hjertet, naar jeg kun tænker paa, at mine Forældre skulde komme til at ligge i Helvede, fordi de havde ikke ret optugtet mig til Guds Frygt etc. Da han nu om Morgenens derpaa vaagnede af sig selv (da han ellers er meget tungsovende), sagde han strax: Gud ske

Lov, idag er det Marie Besøgelsesdag, saa kan vi komme i Kirken og takke Gud, som haver bevaret os og bøn hørt os. Dette er lidet, hvad jeg nu kan erindre om ham. Han har en mindre Broder, som er 5 Aar, hos hvilken man ogsaa mærker meget, som man maa beundre og glæde sig over; Gud være evig æret!

Men tænk nu efter min kjære Søster, hvor saadanne Ting maa ikke tjene mig til Beskjæmmelse og Opvækkelse til Retsindighed. Gud give mig Naade og Kraft til at anvende disse Ting til min Sjæls Opbyggelse, at ikke saadanne Guds herlige Gjerninger skulde blive mig til Dom og evig Skade. Gud være lovet, at jeg ogsaa har 2de fortrolige Brødre udi vores Præst¹⁾ og Capitain, de lader ogsaa paa det kjærligste hilse; udi deres Hus med deres Hustruer tegner det sig meget vel til Retskaffenhed. Jeg haver skrevet noget i Mad. Ewalds Brev²⁾ om vores lille Præstekone her, til hendes Opmuntring. Udi Capitainens Hus er en gl. Enke af den forrige Commandant, i hvis Hus jeg er bleven opfødt i 11 Aar, hun haver al sin Tid været et Exempel for andre udi udvortes Skikkelighed og Naturens Dyder, men er nu ved Guds Naade kommen til den sande Erkjendelse, at det ikke kan bestaa for Guds Dom, men der maa et retskafnere Væsen til, som er i Christo og maa være virket ved hans Aand og ikke af Naturens egne Kræfter. Hun er ret alvorlig i at søge sin Sjæls Frelse og klager ofte med stor Vemodighed over Satan, som plager hende med forkrænkkelige Tanker og søger at kuldaste hendes Haab. Gud, som er trofast, han skal ikke lade hendes Haab blive tilskamme, men udføre denne sin begyndte Naades Gjerning med hende herligen.

Broder Hiort her haver en Søster (de ere tilsammen bragte Børn), som haver nu gaaet et helt Aar udi stor Bedrøvelse og Sjøleangest, mest beladt med Satans Fristelser,

¹⁾ Hr. Thomas From var 1730—56 Præst paa Christiansø.

²⁾ D. e. i Brevet til Madame Ewald (Waisenhuspræstens Hustru).

som vilde disputere hende den Rettighed, som hun havde til Christum. Gud haver nu herligen udført hende til Friheds Stand, saa hun nu med stor Glæde og Forundring kan se Guds Trofasthed. Hun er nu her hos os for at besøge os. Naar hun begynder at tale, saa maa vi andre tie, thi hendes Tros Prøvelser har været af en større Grad end vores endnu til Dato. Lovet være Gud, som fører sine underligen, dog herlig! Hun lader Eder samtlige kjærlig hilse. Her kom en Student ind til os fra Bornholm, som haver i Vinter logeret i Kiøbenhavn hos Rosendal, som synger paa Waisenhuset, hans Navn er Lyng; denne kom til at logere her hos Broder Hiort, som da taledede meget med ham. Men han imodstod Sandheden; han besøgte og mig, og jeg blev ret opvakt til at tale ret eftertrykkelig med ham; men han svarede mig slet intet, hverken med eller imod. Siden taledede Hiort videre med ham, hvorved han blev ganske taus og tilsidst tilstod, at han havde imodstaaet Sandheden, endskjønt hans Samvittighed vidnede mod ham, at han havde gjort uret, og fortalte ogsaa, at han havde alletider været Rosendal imod. Han kom ogsaa til mig og sagde det samme og tillige takkede Gud, at Vinden havde været dem imod, som vilde gaa herfra til Bornholm, hvoraf han var forbunden til at blive her, som ellers ej var sket, og skønnede paa Guds Naades Forsyn i dette Fald til hans Sjæls Opbyggelse; beklagede sig over, at han havde ladet sig opholde i Blindhed og Vankundighed af dem, om hvilke han havde det Begreb, at de skulde forstaa Sagen bedre end han etc. Jeg formanede ham, at han skulde blive enfoldigen ved Guds Ord, og ikke lade sig omdrive af hvert Lærdoms Veje, men alvorligen holde an hos Gud, at han ved sin Aands Oplysning vilde overbevise ham om hans fordærvede Natur af Adam, og igjen gjøre ham delagtig i den forhvervede Naade i Christo, hvorpaa jeg bad med ham, og befalede ham Gud; siden har jeg ej hørt til ham. Gud lad denne forekommende Naade blive kraftig paa hans Sjæl, paa det han kunde

bryde igjennem alle Forhindringer og komme til et retskaffent Væsen i vor kjære Frelser Christo Jesu, Amen!

Her er ogsaa en Student, som informerer Commandantens og Capitainens Børn, som ogsaa ved Guds Naade stræber at blive oprigtig, Gud gjøre os alle tro! Her er en Skomager fra Rønne, som arbejder her inde, som der er meget godt ved, Gud bekræfte og forøge det samme fremdeles hos ham.

Her kom et Skib i Havnen for 3 Uger siden, som var fra Dantzic og vilde gaa til Lybeck, hvorpaa vare nogle og 30 Passagerer, hvoriblandt vare og nogle Studenter, og som de laa her nogle Dage, gik de i Land og diverterede sig i Kroen, hvor de iblandt andre Discusser talede om en Student, som var paa Skibet, og ej vilde gaa til Kros med dem, fordi han var (efter deres Ord) en Pietist. Da dette blev mig berettet af andre, søgte jeg strax at komme ham i Tale og fornam, at han var en sand Jesu Elsker, og glædede sig hjertelig over Guds Forsyn, at han og her skulde finde nogle, med hvilke han kunde glæde sig i Herren. Om Eftermiddagen bad jeg ham komme til mig igjen, hvilket han ogsaa gjorde og tog en med sig af Skibet, som havde været Rector paa Landet i Tydskland, som ogsaa havde begyndt at skjønne paa Sandheden og var resolveret at følge Jesum; de andre Passagerer paa Skibet gjorde megen Spot af ham, men den anden var endnu meget frygtsom og turde ikke saa ret udtale sig for dem, saa han var bedre lidt af dem. Han fortalte mig, at de samme Dag havde sagt til ham: Heute ist Sonntag, nun solte der Herr Pietist uns etwas vorpredigen, hvorpaa han lod sig deres Spot intet anfægte, men sagde: om det var deres Villie at høre ham, da vilde han i Guds Navn forklare Evangelium for dem; hvorpaa han bad til Gud om Visdom og Kraft, og efter en halv Time traadte han frem paa Dækket og holdt en Prædiken for dem, udi hvilken han fandt sig sær opmuntret, og havde derved presset Taarerne af Øjnene paa en Del; de andre havde været

ganske stille og alvorligen hørt til. Om Morgenens skulde de været hos mig igjen og drukket The, og spist hos vores Præst om Middagen, men som Vinden blev god, maatte de rejse. Han lovede at skrive mig til. Det var et ungt Menneske paa 20 Aar, hans Navn var Kuhn, hans Fader var ved Raadet i Königsberg, hvor han sagde, at Sandheden brød temmeligen frem. Dette var hans første Udflugt; han mente, at han maaske kunde være i Familie med Jomfru Kuhnin, som er hos Frøken Seidewitz, efterdi hans Familie var vidtløftig. Men Rectorens Navn kan jeg ikke erindre. Gud være lovet, som har sine sande Tilbedere over den ganske Verden!

Her er ogsaa en Broder, som er Soldat ved Compagniet, som haver en Broder paa Bornholm, som er Skomager paa sin Profession; han kom herind for at besøge sin Broder, hvor der da var adskillige, som talede med ham om Sandheden; han kom ogsaa til mig tillige med nogle andre, hvor vi da læste noget og bad med hverandre. Men som hans egen Broder havde Vagt samme Gang, var han hos ham den ganske Nat, og min egen Sergeant havde ogsaa Vagt, hvor de begge tillige med andre flere Brødre talede med ham, og han blev hjertelig rørt, overbevist og lovede at gjøre Begyndelse, at angribe med Flid sin Saliggjørelses Forarbejdelse, og rejste saa bort igjen. Imidlertid gik hans Broder her bekymret for, at det gode skulde igjen qvæles hos ham, og bad saa Broder Hiort at skrive ham til i hans Navn, hvilket ogsaa skete, og det varede ikkun faa Dage derefter, saa kom han herind igjen, og bekjendte rent ud, at han havde slaget alle gode Bevægelser bort igjen; men efter at han nu fik dette Brev, havde han ingen Ro i sin Samvittighed, førend han kom herind at tale med os. Ogsaa fik de contrair Vejr i 8te Dage, at han maatte blive her, og han blev ved Guds Naade ret alvorlig og følte sin Elendighed og fandt adskillige Omvexlinger, snart af Glæde, snart af Bedrøvelser. Vor kjærligste Frelser Jesu, hold ham bestandig paa rette Vej, indtil du udfører

dit begyndte Naades Værk herligen med ham og os alle, Amen! Min Halvbroder P. Ancher, som formedelst sin naturlige Klogskab er bleven hindret i at antage Sandheden i Enfoldighed, og formedelst sin egen Visdom var falden til mange Grovheder, endogsaa i det udvortes, begynder nu ret at skjønne paa sin egen Visdoms Galenskab og søger at faa den sande Kundskab om Christo. Han er nu beredvillig til at lade sig undervise af de enfoldigste, som haver nogen levende Erfaring i deres Sjæl om Guds Raad til Salighed, da han tilforn var den allerklogeste i sine egne Tankeer og vilde ikke lade sig sige; ja han be- kjender, at der fattedes ikkun lidet udi, at hans naturlige Visdom havde bragt ham til at blive en Atheist. Gud staa ham fremdeles kraftig bi, at han maa ret trænge igjennem og komme til et sandt Væsen i Christo Jesu!

Den 31te Juli havde min Søster Elsebeth Bryllup med Broder Trøvel. Jeg elsker ham hjertelig, og han er værd at elske, thi han søger at takkes Jesum; han haver ligget hos mig 12 Dage, og [jeg] har efter min Enfoldighed udforsket hans Sind og Mening, samt den Vej Gud haver brugt at drage ham til sig paa, og i alt dette saa vel som i hans Omgjængelse intet andet fundet uden det, som hjertelig haver glædet mig. Gud være lovet, man kan med Glæde bivaane saadanne Bryllupper, hvor 2de Personer kommer sammen, der oprigtig søger at takkes Jesum; Guds Naade og Kraft være mægteligen over dem begge! Jeg er nu resolveret at følge med dem til Bornholm i Morgen og gelejde dem til deres Bopæl og tillige at besøge andre kjære Jesu Venner. Jesu udruste os alle med sin Naade og Kraft, at vi maa søge at takkes ham i alle Ting, han lade ogsaa vores Omgjængelse være velsignet hos andre for sin Æres Skyld, Amen! Jeg haver bekommet et Brev fra Broder Split¹⁾, hils ham og tak ham hjertelig baade for mig og os alle her. Jeg skal ved Lejlighed

¹⁾ Skomager (se Kirkehist. Saml. 3. R. I, 387, III, 827).

skrive ham til igjen, iligemaade den kjære Broder Alandt, som og skrev mig til. Han maa ikke tvivle paa, at jeg jo elsker ham hjertelig, endskjønt jeg denne Gang ikke skriver ham til. Vi hilser ham alle og elsker ham i Sandhed. Desligeste fik jeg ogsaa et Brev forleden fra en kjær Broder Munch¹⁾; hjerte Mama kjender ham vel nu, hils ham hjertelig og tak ham fra os samtlige for hans herlige og kjærlige Brev. Hjerte elskende kjære Brødre og Søstrel dersom I kunde ikkun tro, hvor inderligen det glæder os, naar vi faar Brev fra Eder, da skulde I ikke fortryde den Umage, som I kan have med at skrive. Vi ligger her saa langt fra Eder, og her løber saa mangen Løgn mellem, og naar vi ingen Bud faar, da veed vi ikke, hvad vi skal tro, og som jeg hører, da fattes det ej heller derpaa hos Eder, at I vel ogsaa maa høre mange løgnagtige og urimelige Beskyldninger om os. Hvo som kan have Lejlighed, han skrive os til, hvorledes det gaar med Guds Børn der, og hvad for Forandringer der foregaar iblant Eder; det er os til saadan herlig Opvækkelse baade til Bøn, Taksigelse, Aarvaagenhed, Prøvelse etc. og hvordan det er, kan vi ud- drage os Nytte deraf. Hils hjertelig den kjære Broder Daniel²⁾, Søster Qvast og hendes Mand³⁾. Jeg haver intet hørt af dem i saa lang Tid, de har ej skrevet mig til, jeg længes hjertelig efter Brev fra dem. Min Kjærlighed tillader mig ej at tro andet, end de jo elsker mig hjertelig og tænker flittig paa mig i Bønnen. Dersom i fornemme, at Christi Rige tiltager andensteds og I derom faar nogen Efterretning, da glemmer ej heller at meddele os noget derom til vores Opvækkelse. Min inderlig elskende kjære Søster i Herren, du maa ikke glemme at hilse alle forefindende kjære Brødre og Søstre i Herren, baade i Almindelighed, saa og enhver i Særdeleshed. Hils dem ret

¹⁾ Maaske Rasmus Møenich, siden Præst (Kirkehist. Saml. 3. R. I, 376).

²⁾ Lakej hos Kronprinsen (K. S. 3. R. I, 387).

³⁾ Nævnes sammesteds.

inderligen og hjerteligen baade fra mig saa og fra vores samtlige Brødre og Søstre her. Gud velsigne Eder allesammen med sin uskatterlige Rigdom i vor søde Frelser Jesu Christo. Gud give os af sin Naade og uendelige Miskundhed Naadens og Bønnens Aand, at vi derved maa blive beqvem gjorte til at bede hjerteligen for Eder. Hils hjertelig Hr. Ewald og hans Kjæreste; jeg vil haabe, at de haver bekommet min Skrivelse, som var lagt i Broder Martins Brev, som og hjertelig hilser. Hils inderligen og hjerteligen den kjære Hr. Ole Hersleb fra mig, og jeg hører, at han skal være af med sin Tjeneste¹⁾. Gud gjøre ham tro, bestandig og oprigtig til at følge Jesum, i hvad Veje han vil føre ham paa, saa skal han erfare til Slutning, at Gud fører sine Børn underlig, dog herlig. Hils ogsaa Hr. Holst²⁾, Hr. Rohne³⁾, Høyer med Kjæreste, Hansen, Lintrup⁴⁾, Piperne allesammen, Dalvitzerne⁵⁾ med deres Hustruer, alle kjære Venner paa Waisenhuset, de begge Brødre Split; glem ej min Broder Røpke, Dalhof, J. Holm⁶⁾, J. West, Simon Michelsen⁷⁾, Scheen, Schwartzkoph⁸⁾, ved Hoffet Baron Söhlenthal, Baronessen, Freulein Seidewitz, Warnstedt⁹⁾. Jeg takker endnu for hendes kjærlige Skrivelse, jeg haaber ogsaa, at hun haver bekommet min. Freulein Haxthausen etc., Delovit(l), Herr Bluhme, Deden, Donop, Evard Nielsen Skomager med sin Hustru, Grothausen med

¹⁾ Ole Hersleb, Præst ved Vartov, blev som bekendt afskediget for Separatisme. Gik derefter til Herrnhut.

²⁾ Kapellanen ved Trinitatis Kirke, der havde samme Skjæbne som O. Hersleb.

³⁾ Præsten ved Petri Kirke.

⁴⁾ Den ovenfor S. 174 f. og S. 564 f. omtalte Søren Lintrup.

⁵⁾ Se Kirkeh. Saml. 3. R. I, 388, hvor ogsaa mange af de følgende »Brødre« og »Søstre« forekomme.

⁶⁾ Lakej hos Prinsesse Louise.

⁷⁾ Skoleholder i Søllerød (K. S. 3. R. III, 815 ff.).

⁸⁾ Forfatter af det bekendte »Erindrings-Lexicon«, trykt i Danske Saml., Salmedigter.

⁹⁾ Hoffrøken hos Markgrevinden af Culmbach-Baireuth.

sin Broder, Nordrop med sin Kjæreste, Støfring, Madame Resdorft, sal. von Jons Karn¹⁾, Baronesse Marschal med hendes Søn, Bartholin, Flyge, Friborg, Nissen og hans Kjæreste, Hr. Reuss, Christian Hendrichsen, Aggerup, Iversen med sine Sønner, Hammechen med sin Kjæreste, Smit, Brun, Winter Murmestersvend, Rosendal, Jomfru Kuhnin og Buchholt, Prof. Steenbuch, Smit hos Holst, Portneren paa Waisenhuset, Sandorf²⁾, Bagger, Brandt, Preus³⁾, Jess Hansen Skomager, Hagen, Blumberg⁴⁾, Boe Kousberg etc. Om jeg skulde glemme nogen, saa glem dog ej at hilse med et Ord alle Jesu Elskere; bekjendte og ubekjendte efter Ansigtet hilses hjertelig fra mig og os samtlige her, der søger at takkes Jesum. Hvad mig angaar, da er jeg undertiden munter og undertiden nedslagen, fordi jeg ej ret kan elske Jesum saa renligen, som jeg skulde, mit Hjerte vil ej saa bestandig være hos ham, som det burde, men vil alt ligesom se sig om, og mister saa sin Fred, Rolighed og Fyrighed i at elske Jesum. Jeg haver lang Tid gaaet og tænkt paa, hvorledes jeg vilde nærmere forbinde mig med min Frelser i hans Kjærligheds Maaltid, hvor han giver sig selv at nyde, men fandt mig ganske uværdig dertil formedelst min Ondskab, og hvad det værste var, fandt i mig ikke nogen Anger derover, men idel Hjertens Haardhed; men jeg vovede det dog og søgte ham. Men se, istedenfor at jeg havde fortjent, at han skulde vist mig fra sig med Angest og Forskrækkelse, da holdt han sig nær til mig og vederqvægede mig herligen. O! at det uforskammede Hjerte maatte dog ret skønne derpaa, og dog engang overgive sig ham alene. Nu vores Jesus maa selv gjøre det. Bøj mit og alle vores Hjerter

¹⁾ von John var dansk Gesandt i Berlin; men han levede endnu paa denne Tid, saa det vel maa være en anden, der menes.

²⁾ Den ovenfor S. 640 nævnte Hørkræmmersvend.

³⁾ Formodentlig Boghandler Jacob Preuss.

⁴⁾ Maaske den kgl. Livlæge Dr. Henning Georg Blumberg.

(som inderlig sukker derefter) at elske dig ret inderlig bestandig baade i Tiden og i Evigheden, Amen!

Jeg er, min inderlig elskende Mama og Medsøster i Herren, din og alle sande Jesu Elskeres oprigtige, elskende Medbroder i Herren.

Christiansø d. 4. Aug. 1733.

H. Langhorn.
